

پالایشگاه پلاسما

همچنان در نقطه صفر

شهرآرا از پرونده ساخت پالایشگاهی گزارش می دهد که قرار بود نبض صنعت داروهای مشتق از پلاسما را در دست بگیرد، اما بعد از ۱۸ ماه همچنان در نقطه صفر است

گزارش روز

مهرروز فرمانی

اسفند سال ۱۴۰۳ کلنگ پالایشگاه پلاسما در شهرک صنعتی خادم الرضاع مشهد به زمین زده شد، با این امید که اقل التهاب بیماران خونی را تا حدی التیام بخشد. انتخاب مشهد برای راه اندازی پالایشگاه با این هدف بود که این شهر سال ها با شاخصه های زیارت و درمان، شناخته شده است و بنا بود نبض اصلی صنعت داروهای مشتق از پلاسما را در دست بگیرد. آن روز، شبیه همه مراسم دیگر، امید به خودکفایی بیشتر در تولید داروهای حیاتی، سرفصل صحبت های استاندار و دیگر مسئولان حاضر بود. کسانی که هنوز هم اعتقاد دارند راه اندازی پالایشگاه پلاسما در داخل کشور می تواند نقطه عطفی در استقلال دارویی ایران باشد و آن را به یکی از پیشبران های اشتغال تخصصی در کشور تبدیل کند. اما تا آنجا که مهدی هادی، معاون برنامه ریزی و سرمایه گذاری اداره کل صمت خراسان رضوی، در گفت وگو با خبرنگار ما، درباره سرنوشت پالایشگاه می گوید: «تا این لحظه که من با شمداد رحال گفت وگو هستم، پروژه هیچ پیشرفت فیزیکی نداشته است.» او از پالایشگاه پلاسما با نام «طرح ویستامل» یاد می کند و می گوید: نهاد ها و ارگان هایی چون استانداری، اداره کل صمت استان و شرکت شهرک های صنعتی، تسهیل کننده این پروژه هستند و زمین را در اختیار بخش خصوصی قرار دادند و مجوزهای اولیه نیز در اختیار آن ها گذاشته شده است.

همه چیز از خون شروع می شود

حالا بیایید روایت را از این نقطه و با اشاره ای کوتاه و خلاصه پی بگیریم: «پالایشگاه پلاسما، جایی است که ماده ای به ظاهر ساده اما حیاتی وارد چرخه تخصصی و دقیق می شود تا به فراورده های راهبردی برای درمان بیماران تبدیل شود. داروهای مثل آلبومین، ایمونوگلوبین و فاکتورهای انعقادی، محصول همین فرایند است که تولیدشان، خدمت بزرگی به بیماران است.» کارشناسان و مسئولان مرتبط با ساخت پالایشگاه پلاسما، معتقدند که برای به سرانجام رسیدن این پروژه باید زمانی طولانی برای آن در نظر گرفت. گرچه هیچ فردی، پاسخ روشن و کاملی برای این موضوع که بعد از جریان کلنگ زنی چه اتفاقی برای این پروژه افتاده است ندارد، اما علاوه بر جنگ که آسیب آن دامن گیر پروژه های مختلف شده است، جای خالی سرمایه گذار، پررنگ تر از علل دیگر به نظر می رسد.

تنها مرکز اهدای پلاسما

استخراج پلاسما با چالش های زیادی در کشور روبه روست؛ مسئله ای که در بازدید کوتاه خبرنگار ما از پایگاه اهدای خون امام رضا(ع) نیز به چشم می آید. به گفته مسئولان، این مجموعه، تنها مرکز اهدای پلاسما و پلاکت استان است و به عنوان مرکز معین دیگر شهرها به حساب می آید؛ مجموعه ای شلوغ و پررفت و آمد، آن هم در ظهر داغ تابستانی. از کنار اتاق هایی که با عناوین تخصصی مشخص شده اند، رد می شوم. جمله مسئول روابط عمومی سازمان انتقال خون، توی گوشم زنگ می خورد: «نیروی انسانی این مجموعه، نبض یکی از پیچیده ترین فرایندهای دارویی را در دست دارند.» هر قدمی که برمی دارم، چشم های منتظر بیماری به خاطر می آید که در جدال با مرگ، با امید به قطره های خون ما، به زندگی امیدوار است. در ظاهر سیاست رسمی کشور در زمینه اهدای پلاسما، همچنان بر اصل اهدای داوطلبانه و غیرمادی استوار است؛ موضوعی که یکی از اهداف کنندگان داوطلبانه پلاسما به آن اشاره می کند. او جزو افرادی است که کارنامه پروبیمانی در اهدای خون دارد، آن هم با سابقه ۱۷۴ بار اهدای پلاسما. اما اصرار دارد نام و عنوانی از او نباشد. ارتباط مستمر با سازمان انتقال خون، اطلاعاتش را تخصصی کرده است. می گوید: گسترش بیماری های نوپدید منتقل شونده از طریق خون، هشدار در زمینه اهدا را جدی تر می کند؛ البته انتخاب باید واقعا دلی باشد، و الا هر جا حرف از پول باشد، زنجیره بهره کشی از بدن انسان پیش می آید و سلامت صنعت دارو را به مخاطره می اندازد. علاوه بر این، فردی که به خاطر پول به اصطلاح گزیننه خون فروشی را انتخاب می کند، به دلیل اینکه مکرر پلاسما می دهد، آنتی بادی خون او از دست می رود و مستعد بیماری می شود. به اعتقاد او پلاسما نباید ابزار اقتصادی باشد.

امکان نگهداری پلاسما تا ۲ سال

سراغ دکتر بهنام طهرانیان می روم؛ رئیس اداره آفریزس (اهدای پلاکت و پلاسما) اداره کل انتقال خون خراسان رضوی. او در شروع صحبت هایش به این موضوع اشاره می کند که پلاسما، مایع زرد رنگی که زمانی محصول جانبی اهدای خون شناخته می شد، امروز برای تولید داروهای حیاتی، نیاز است و توضیح می دهد: داروهای مشتق از پلاسما چندین دسته از درمان های بیولوژیک را تشکیل می دهند. این داروها برای درمان بیماری هایی همچون سرطان ها، اختلالات خونریزی دهنده، بیماری کم خونی همولیتیک جنین و نوزاد، عفونت های شدید، سوختگی و بیماری های کبدی استفاده می شوند و کیفیت زندگی بیماران را ارتقا می بخشد. طهرانیان ادامه می دهد: پلاسما همچنین ماده اولیه تولید بسیاری از سرم ها و واکسن های حیاتی است. از پلاسما به دست آمده این مرکز، واکسن ها و سرم های ضد هاری، کزاز و هیاتیت تهیه می شود. او با اشاره به قابلیت نگهداری پلاسما، این موضوع را گوشزد می کند که برخلاف پلاکت که تنها سه تا پنج روز قابل نگهداری است و همیشه با کمبود آن مواجهیم، پلاسما را می توان تا دو سال به صورت منجمد نگهداری کرد. بخشی از این پلاسما در داخل فرآوری می شود و بخشی نیز برای استخراج داروهای خاص به کشورهای دیگر فرستاده می شود و محصول نهایی به کشور بازمی گردد. او پشت بند این حرف ها یادآوری می کند: ما به عنوان استان معین، نه تنها نیازهای داخلی خود را پوشش می دهیم، بلکه پلاکت و پلاسما شهرهایی نظیر جاپار، زاهدان، بیرجند و یجتورد را نیز تأمین می کنیم. طهرانیان این توضیحات را هم اضافه می کند که: طبق استانداردهای جهانی، هر فرد سالم به طور متوسط می تواند دو بار در هفته پلاسما اهدا کند. کل فرایند اهدای پلاسما، یک ساعت طول می کشد و هیچ جای نگرانی نیست. بدن ما پلاسما را اهدا شده را ظرف ۴۸ تا ۷۲ ساعت دوباره تأمین می کند. علاوه بر این، اهداکننده با هر بار اهدا از سلامت خودش باخبر می شود؛ چراکه نمونه خون او آزمایش می شود. طهرانیان می گوید: برای حفظ سلامت جامعه، تکیه ما بر اهداکنندگان داوطلب و بدون چشم داشت مالی است تا امنیت خون به بالاترین سطح ممکن برسد. او تأکید می کند: اهدا در ازای پول باید حذف شود؛ چون وقتی پای پول وسط بیاید، اهداکننده ممکن است برای دریافت پول، وضعیت سلامت خود را پنهان کند؛ به عنوان مثال، مصرف دارو، ابتلا به بیماری های زمینه ای یا حتی رفتارهای پرخطر، ممکن است گزارش نشود تا بتوانند در قبال آن مبلغی بگیرد. پایگاه اهدای خون، شلوغ و پررفت و آمد است و ما به همین اندازه از دانسته ها در مورد پلاسما انکفا می کنیم.

کارکرد دوگانه پلاسما

با دکتر محمد شریف الحسینی، رئیس اداره برنامه ریزی جذب و نگهداری اهداکنندگان سازمان انتقال خون کشور، درباره ضرورت ایجاد پالایشگاه پلاسما حرف می زنیم. توضیحات او هم با یک سرفصل مشترک با دیگران شروع می شود: «هر واحد خون اهدایی، نجات بخش جان سه بیمار است؛ از بیماران سرطانی گرفته تا مبتلایان به هموفیلی، تالاسمی و مصدومان سوختگی، همه چشم به راه قطره قطره خون شهروندان نوع دوست هستند، درحالی که یک برنامه ریزی دقیق و مدیریت صحیح پلاسما در تبدیل به داروهای مشتق از آن، می تواند همچون همیشه کمک حال بیماران و نظام سلامت کشور باشد.» او با بیان اینکه فراورده های خونی شامل گلبول قرمز، پلاسما و پلاکت است، درباره نقش حیاتی هر کدام از آن ها در نجات جان بیماران می گوید: گلبول های قرمز برای افراد مبتلا به کم خونی، پلاکت برای بیماران سرطانی و پلاسما برای کسانی که سوختگی های شدید دارند و همچنین کسانی که حجم قابل توجهی از مایع بدن خود را از دست داده اند، استفاده می شود. رئیس اداره برنامه ریزی جذب و نگهداری اهداکنندگان سازمان انتقال خون، کارکرد دوگانه پلاسما را گوشزد می کند و می گوید: بخشی از پلاسما، مستقیم برای مداوا و درمان بیماران مصرف می شود و بخش دیگری به صورت منجمد، ذخیره و به کشورهای دارای پالایشگاه های پیشرفته، فرستاده می شود تا به داروهای مشتق از پلاسما تبدیل شود. این داروها برای بیماران هموفیلی، تالاسمی و برخی بیماران خاص، حیاتی و جایگزین نشدنی هستند.

پلاسمای ایرانی؛ در زمره سالم ترین ها در دنیا

شریف الحسینی درباره اهمیت پلاسما های اهدایی می گوید: پلاسمای ایرانی به دلیل پابندی های مذهبی، فرهنگی و سبک زندگی شهروندان، یکی از سالم ترین پلاسما ها در جهان به شمار می رود. این مزیت بزرگ، یک فرصت ملی است که باید با سیاست گذاری دقیق در سطح کلان کشور برای آن برنامه ریزی شود؛ چه در حوزه ایجاد پالایشگاه های داخلی و چه در زمینه حفظ و توسعه همکاری های بین المللی. او ادامه می دهد: پیش تر به خاطر اینکه امکان پالایش پلاسما در داخل کشور نبود، به آلمان فرستاده می شد و از آنجا که ماده اولیه ایرانی بود، داروهای تولید شده با هزینه کم و گاهی، تقریباً رایگان در اختیار نظام درمان کشور قرار می گرفت. این سازوکار، علاوه بر کاهش ازبیری، به تأمین پایدار داروهای حیاتی مبتنی بر پلاسما کمک می کرد. شریف الحسینی به تشریح وضعیت فعلی زنجیره پلاسما در کشور اشاره می کند و می گوید: در سال های اخیر به دلیل تحریم ها، امکان فرستادن پلاسما به خارج از کشور محدود شده است. در این شرایط، پلاسما از تمام مراکز انتقال خون کشور، جمع آوری و به صورت متمرکز به تهران فرستاده می شود. در پایتخت، این پلاسما های جمع آوری شده از استان ها به شرکت های پالایشگر داخلی داده می شوند تا صرف ساخت داروهای مشتق از پلاسما شوند. داروها پس از تولید، در اختیار معاونت غذا و داروی وزارت بهداشت قرار می گیرد و از آنجا در شبکه توزیع دارویی کشور برای بیماران نیازمند، به ویژه بیماران هموفیلی، تالاسمی و سایر بیماران خاص، تخصیص داده می شود. به این ترتیب، زنجیره جمع آوری، پالایش و توزیع داروهای مشتق از پلاسما در داخل کشور شکل گرفته است؛ زنجیره ای که برای کاهش وابستگی خارجی و تأمین داروهای حیاتی، نقشی اساسی دارد.

تکمیل ساختمان انتقال خون؛ واجب تر از پالایشگاه

او درباره موضوع ساخت پالایشگاه در مشهد می گوید: منکر این نیستیم که خراسان رضوی و به ویژه شهر مشهد به عنوان یکی از قطب های مهم زیارت و سلامت در کشور، ظرفیت آن را دارد که در این عرصه پیش قدم شود و با همکاری مجموعه های درمانی و سازمان انتقال خون و مدیریت شهری، می توان سازوکاری پایدار برای جذب، نگهداری و مدیریت بهینه پلاسما ایجاد کرد تا هم به نیاز بیماران پاسخ داده شود و هم کشور از نظر تأمین داروهای مشتق از پلاسما به ثبات بیشتری برسد اما پیش از آن، باید زیرساخت های پایه مثل ساختمان اصلی انتقال خون مشهد، تعیین تکلیف و تکمیل شود؛ چراکه هر روز تأخیر در تکمیل این مرکز، به معنای استمرار ریسک برای ذخیره خون استان و افزایش آسیب پذیری نظام درمان در برابر حوادث غیرمترقبه است.

خروج سالانه میلیون ها دلار از کشور با خروج پلاسما

دکتر علی روح بخش، معاون غذا و داروی دانشگاه علوم پزشکی مشهد، نیز اعتراف می کند: اینکه در کشور خودمان بتوانیم از طریق جمع آوری پلاسما داروهای مورد نیاز را تهیه کنیم، اتفاق خوبی است؛ چراکه سالانه میلیون ها دلار خروج ارز را هم به دنبال دارد و با احداث پالایشگاه های داخلی، می توان این زنجیره را در داخل، تکمیل و میلیارد ها تومان صرفه جویی ارزی کرد. اما این سرمایه گذاری ها نه تنها مستلزم تخصیص منابع مالی فراوان است، بلکه به زیرساخت های فنی و انسانی پیچیده ای نیز نیاز دارد. مجوزهای سخت گیرانه و نظارت های زیستی و بهداشتی، از دیگر چالش هایی است که باید در ایجاد مراکز جمع آوری و فرآوری پلاسما با رعایت بالاترین استانداردهای بهداشتی مدنظر قرار بگیرد تا هم از نظر قانونی و هم از نظر علمی با استانداردهای جهانی هم راستا باشد. روح بخش ادعا می کند نه عدد و رقم را در اختیار سازمان غذا و داروست و نه علت توقف ساخت پالایشگاه. او هم به عنوان یکی از مسئولان حوزه درمان، اعتقاد دارد با ظرفیت گسترده این شهر و استان در حوزه های مختلف اشتیاق به اهدای خون بین داوطلبان، می توان به این مایع حیاتی به عنوان یک فرصت اقتصادی نگاه کرد و آن را یک محرک برای کاهش وابستگی به واردات دارو در نظر گرفت؛ به ویژه اینکه مشهد، کلان شهری است که جمعیت ورودی و خروجی زائران نیز در آن زیاد است و از این ظرفیت نیز می توان استفاده کرد.